

Dávidházi, hanem arra s annak jegyében, mit mond. S ez ennek a könyvnek az esetében bőven elegendő ahhoz, hogy szerzőjének Arany java értői első

vonalában s a kritika történetének avatott értelmezői között biztosítson helyet.

Németh G. Béla

ANTAL ÁRPÁD: GYÖRGY LAJOS ÉLETMŰVE

Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1992. 78 l. (Erdélyi Tudományok Füzetek 210.)

1950 szilveszterén hunyt el György Lajos, hogy aztán négy évtizeden át feledés boruljon életművére a Királyságön innen és túl.

Nálunk sokan azt hitték, hogy mind ez pusztán a pozitívizmushoz való – látszólagos – ragaszkodásának következménye. Holott arról volt szó, hogy személye gátolta a kommunista romániai művelődéspolitikát, mert egyházú emberként Márton Áron püspök legbelső köréhez számított. Ezért kellett megfosztani tisztségeitől 1947-ben, míg a korai halál nem végzett vele.

Pályája egyszerre tanúskodik nagyfokú következetességről, a fiatalon kitűzött célok szilárd követéséről, egyúttal azonban meglepő sokoldalúságról is. Mindenese a két világháború közti erdélyi szellemi életnek: szerkeszti a *Pásztortűzet*, könyvtárt igazgat, pedagógiai szemlét hoz létre, újból életre hívja a szünetelő Erdélyi Múzeumi-Egyesületet, s a nap huszonegyedik órájában még időt szakít az egyetemi hallgatók szociális-jóléti ügyeinek intézésére. Mindettől függetlenül gyors iramban követik egymást kisebb művei – elsősorban két tárgy körben: egyik a magyar anekdota története a világ-irodalmi kapcsolatokkal együtt, másik az *Abafi* (1836) előtti hazai regényirodalom, azaz a „románok” feldolgozása. Hajlamos túlzottan figyelni a részletekre, de azért e kettős irányban eljut a betetőzésig: erről tanúskodik *A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai* (1934) című monográfiája, valamint *A magyar regény előzményei*

(1941) c. műfaji szintézise, amelyben 385 kezdetleges regényembrió témáját, meséjét rögzíti, eredetijét kinyomozza.

Estztétikai, prózapoétikai szempontból általában silány anyag az, amelyet feltárt, még ha olykor a világirodalom nagyjainak átültetésével, vagy inkább teljes átszabásával is találkozhatunk benne (Bunyan, Chateaubriand, Goethe, Le Sage, Richardson, Sterne, Voltaire, Wieland stb.). György Lajos – ha műfaj történeti szemüveget tesz föl – nem is tudja kimutatni, mennyiben készítette elő mindez a valóban értékes regényeket. Sokszorta többet meríthet mindebből az irodalomszociológus vagy a művelődéstörténész. Hiszen tömegirodalomról beszélhetünk, amely meglepő nyíltsággal váltja aprópénzre egy évszázad alatt (1730–1836) a legkülönfélébb eszmeáramlatokat, stílustörkéveket – kezdve a pietizmussal, Rousseau-val, végezve a nemzeti romantikával meg W. Scottal. És mindezt nem a filosz olvasónak kell kicéduláznia a monográfiából! Maga a szerző rendezzi, rendszerezi materiáját, érvényesíti az eszmetörténeti nézőpontot.

Ugyanilyen áttekinthető, akár katalógusként is használható másik summázó könyve. Csakhogy ezt elsősorban a folklorista forgathatja közvetlen haszonnal, meg a több nyelvet beszélő, nevetni szerető, kíváncsi olvasó. Nem nélkülözhetik aztán a 19. századi szövegkiadással foglalatostkodók sem. Hiszen a professzor rendkívül pontosan összeállítja a messziről érkezett adomák előfordulását például Arany köl-

tészetében, Jókai, Mikszáth, Vas Gereben regényeinek lapjain vagy Vajda János anekdotás könyvében. Sokkal kevésbé érdekli az, mivé lett, mivé alakult az ősrégi apró történet a hazai nagyok kezén.

Ha azt keressük, mennyire eltéphetetlen szálak fűzték e nagy tudású csíki székelyt a pozitívizmushoz, a „Stoffgeschichte” mestereihez, ezen a ponton kell megállnunk. Ugyanis *A magyar regény előzményei* néhány egyéb dolgozatával együtt (pl. *A francia hellénizmus...*) már csak részben sorolható Heinrichék, Schererék iskolájához. Ezekben sokszor említődnek a gondolkodásmód és ízlés (a „szellem” megjelenés szintén felbukkan Györgynél) gyökeres átváltozásai, amelyeket be kell mutatnia az irodalomtörténésznek. Felfogása szerint (vö. hellénizmusról szóló dolgozat vége) az egymást követő áramlatok nem múló, könnyen letörölhető divatok: „A történeti magyar lélek egy újabb műveltségi rétegét jelenti...” például a francia hellénizmus átvétele is. A történetiségre, általában a nagyobb összefüggésekre figyelés más, korábban pozitívista magyar tudósra is jellemző az ezerkilencszázharmincas évtizedben. Elegendő talán Eckhardt Sándor, vagy még inkább Turóczi-Trostler József példájára utalni.

A kicsinyes ténygyűjtéstől meg lehetett szabadulni, ám a nagyobb táv-

latokban gondolkodás nem jelentette szükségképpen az *irodalmisság* előtérbe kerülését. Ennek egyénileg legjárhatóbb útja az lehetett volna, ha György Lajos az anekdotikus jellegű alkotások sokoldalú elemzésébe fog. E lehetőség helyett egyfelől inkább az összehasonlító módszer vonzotta (*A magyar és az orosz irodalom kapcsolatai*, 1946), másfelől az erdélyi könyvtártörténet. Csak találgathatjuk, milyen nagyobb munkák születhettek volna még fáradhatatlan tolla nyomán, de bizonyosnak látszik, hogy továbbra is megmarad a legtágabb értelemben vett eszme- és művelődéstörténeti terén.

Az Erdélyi Tudományos Füzetek e száma sokkal többet ad, mint amit szerény terjedelme (78 lap) ígér. Antal Árpád példamutatóan ismeri tárgyát, s mindvégig megtalálja az elismerés és bírálat megnyugtató egyensúlyát. A további tájékoztatást igénylőnek rendelkezésére áll a kis kötetben Köllő (Engel) Károly nagy körültekintéssel elkészült könyvészete a professzor irodalmi munkásságáról, beleértve fennmaradt kéziratait is. A recenzió már csak egy óhaj-tása marad: mivel a Kriterion 1988-as válogatása György Lajos írásaiból jóformán ismeretlen Magyarországon, mihamarabb annak bővített és átdolgozott edíciójára lenne szükség.

Nagy Miklós